

Integrirana upotreba kulturnih dobara

Izveštaj o radu tečaja

Martin Segger
Univerzitet Victoria
Kanada

Tečaj Integrirana upotreba kulturnih dobara održan je na Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku, svibnja 1988.

Predavači:

Dr. Ivo Maroević, Sveučilište u Zagrebu
Prof. Martin Segger, Univerzitet Victoria
Dr. Tomislav Šola, Muzejski dokumentacioni centar u Zagrebu
Dr. Vladimir Bedenko, Sveučilište u Zagrebu
Dr. Ivan Fizir, Urbanistički zavod Hrvatske, Zagreb

Tematska područja:

1. Konzistentnost sistema vrednovanja kulturne baštine primijenjena na mikroresurse i makroresurse (Martin Segger, Tomislav Šola).

2. Relevantnost muzeografskih metoda za istraživanje, konzervaciju i interpretaciju zbirke, spomenika i lokaliteta (Vladimir Bedenko, Ivo Maroević).

3. Muzejske upotrebe povijesnih građevina i lokaliteta, te grad kao muzej u kojem se živi uz koordinaciju između rukovanja zbirka i urbanističkih informativnih sistema (Ivo Maroević, Vladimir Bedenko).

4. Prikadnost korištenja resursa u obrazovanju, turizmu, načinu stanovanja, sigurnosti i u simboličkim vrijednostima (Tomislav Šola).

5. Kulturna baština i kvaliteta života stanovništva i posjetilaca, odnos prema socijalnoj strukturi, potrebama i resursima (Ivan Fizir, Martin Segger).

Terenski rad:

1. Studijski posjeti: Duždeva palača, samostanske zbirke.

2. Obilazak: Zavod za obnovu Dubrovnika i restaurirani objekti: Muzička škola, Osnovna škola "Mise Simoni".

3. Istraživanje: Tvrdava Revelin, Pustijerna, kripta Katedrale.

4. Izlet: Gradska jezgra Stona

5. Izlet u Split: Dioklecijanova palača i s njome povezani lokaliteti u povijesnoj jezgri.

Prof. Segger:

Vrednovanje, tj. vrijednost predmeta baštine za društvo, u kulturnom ambijentu ostvaruje se kontinuirano, od mikroljestvice do makroljestvice: predmeti, primjerci, strukture, sistemi. Kontekst je ideo-

loška matrica unutar koje mi primjenjujemo ili otkrivamo značenje. To jest, pridajemo simboličke vrijednosti.

Vrednovanje se ostvaruje unutar procesa koji zovemo kulturna konzervacija. Postupak počinje formalnim zadacima planiranja, nastavlja se preko organizacije izvora; vrednovanja izvora; nacрта za očuvanje koji odgovara svojstvima umjetničkog djela s obzirom na vrijeme, prostor, ljude i izvore; razvijanja potanijeg opisa za realizaciju nacрта. Zatim dolazi rad na konzervaciji: konsolidacija resursa kako je nađen, nadomještanje materijala koji nedostaju radi obnove izgubljenih vrijednosti i, konačno, održavanje da bi se osigurala trajnost.

Stadij procjene uključuje brojne stručne djelatnosti: snimanje stanja kako je nađeno, dokumentiranje pozadine istraživanja, površinska i dubinska preliminarna ispitivanja, sintezu i izvještaj o nalazima i, na kraju, određivanje posebnih vrijednosti.

Ti različiti postupci, inteligentno izvedeni, sačinjavaju različite specijalizacije pri integriranom upravljanju kulturnim resursima.

Dr. Šola:

"Stara muzeologija", sto godina stara znanost o muzejima, mora se povući pred "Novom muzeologijom", fenomenologijom muzeja. Obnovljena muzeologija može biti utemeljena u teoriji komunikacija, između 40.000 muzeoloških institucija diljem svijeta i između jednog milijuna muzejskih stručnjaka. U potrazi za novim muzeološkim jezikom, rječnik ne smije biti ograničen predmetom, već prilagodljiv za misiju "Novog muzeja": da postavlja fundamentalna pitanja, tj. Gdje smo? Kamo idemo?

"Novi muzej" je totalni muzej: teritorij prije nego obzidana enklava. Barijere između subjekata/publike/korisnika i kustosa/direktora moraju se slomiti. Zbirke, koje su tako često u klasičnim muzejima bile oblik kulturne pljačke s moralnim opravdanjem, moraju umjesto toga odrediti nasljeđe zajednice ili regionalno nasljeđe stvoreno za buduću korist. Baš kao što su stari muzeji uspostavljali šablone, stvarali mitove i bili racionalni i hijerarhijski – to jest podržavali modele establišmenta, novi muzeji moraju biti pomagači – eklektični, neformalni i vođeni vrijednošću.

Osnova za postmodernu muzeologiju podrazumijeva nove skupove povezivanja. Naprimjer, muzeji se moraju promatrati kao sastavni dio šireg područja nasljeđa: od formalnih istraživačkih i obrazovnih institucija kao što su sveučilišta, škole i biblioteke do neformalnih saveza koji populariziraju očuvanje spomenika i prirodne okoline. Muzeji sami brzo se umnažaju po tipovima: oni s predmetom i bez predmeta, javni i privatni, poduzeća za proizvodnju izložaka, banke izvora baštine, mreže podataka, ekološke rezerve. Zajednički ciljevi moraju biti izraženi.

Takva falanga institucija ili djelatnosti sa zajedničkim ciljem može se suočiti s novodobnom krizom čovječanstva: drama neprekidne i brze promjene koja ugrožava naš identitet, identitet ukorijenjen u razumijevanju sveukupnosti našeg svijeta. Ovo je važna transregionalna, dapače univerzalna, stavka: Je li važno što 20.000 vrsti nestaje svake godine? Je li važno što jezici, dapače cijele kulture, nestaju? Koja je kritična točka? Je li uloga muzeja samo ona pasivnih dokumentarista, zapisivača? Ili bi muzeji trebali intervenirati? To su presudna pitanja za postmoderanu muzeologiju.

Dr. Maroević:

U ljudskom činu gledanja, ili promatranja, pejzaž postaje kulturni polog. Kulturni pejzaž, muzealiziran obuhvaća zbirke, spomenike i lokalitete. Kao takvi ti su elementi komunikacijski sistem. Unutar sistema vrijednosti su podijeljene, bilo da ih primjenjuje promatrač ili da su implicirane predmetima. Naprimjer, spomenik može biti promatran kao fizička tvorevina korištena kao povijesni dokument ili može biti viđen neovisno o kontekstu u korist, recimo, jednog apstraktnog estetskog sistema sličnih predodžbi. Povremeno ti različiti konteksti uzrokuju napetosti. Jedan arheološki lokalitet je svoje vlastito umjetničko djelo. Na njemu se ne živi; moderan život nije prisutan. Gradski lokalitet je stadij sukobljenih vrijednosti, između statične prošlosti i promjenjive sadašnjosti.

Muzeološka interpretativna metodologija traži da izrazi te komunikacijske povezanosti: zbirke/građevine/lokaliteti kao pošiljaoci poruke i primaoci informacije: posjetioci – publika. Naravno, te poruke nisu uvijek čiste jer su podređene individualnim vrijednosno orijentiranim "interpretacijama". U komunikacijskom modelu različiti elementi imaju određene uloge. Naprimjer, objekti bilo da su muzeji unutar četiri zida (uspostavljeni da očiste ili saniraju poruke umjetničkog djela) ili povijesni gradski pejzaž (oblikovan da predstavlja poruke u bogatoj složenosti) moraju biti efikasni nosioci informacija.

Međutim, dok je cilj konzervacije baštine, u muzejima i lokalitetima, očuvati integritet cjeline – umjetničko djelo i njegovu informacijsku matricu – krajnji bi rezultat trebala biti sposobnost promatrača da kritički razmišlja o tom skupu poruka. Ta kritička sposobnost čuva i komunalni i individualni identitet: da znamo tko smo i gdje smo! Identitet nalazimo pomoću konstruiranja intelektualnih sistema: naprimjer, kulturni identitet u povijesti, etnologiji, esteticima, tehnologiji; ili nacionalni identitet pomoću izlaganja izmiješanosti načina života, folkloru, trajnih tradicija, heroja.

Tako je muzeološko iskustvo ponovnog otkrivanja i pridavanja vrijednosti simboličkim sistemima: morfologiji gradskih pejzaža, funkcioniranju ulica i trgova te njihov odnos spram prirodnih obilježja kao

što su vrhovi brda i rijeka. Genius loci, ili jedinstvenost prostora, dovodi do uspješnog razrješenja napetosti između ovoga dvojega: dijela prirode i čovjekovih djela. Oruđa i tehnologija, kao i ideali i vrijednosti, dramatičiraju tu napetost. Stoga je kulturni pejzaž intelektualno nasljeđe i biološka pogodnost. Muzeologija može osigurati kako povećalo tako i mikroskop.

Dr. Bedenko:

Gradovi, povijesni i ostali, nisu umjetnička djela. Gradovi su aktivnosti. Ljudi stvaraju gradove. Sam grad je proces, ako zaustavite proces, ostaje vam mrtvo umjetničko djelo.

Grad visoke kvalitete je više od zbroja svojstava njegovih pojedinačnih dijelova. Magična svojstva koja uključuju jedinstvenost koju zovemo genius loci (sposobnost osjećanja mjesta): miris, zvučni pejzaž, topografija, klima, kvaliteta svjetla, dominacija neba, podni pejzaži, odjeća, zvukovi jezika, geste stanovnika – to su elementi. Oni se ne mogu stvoriti, s njima se može samo raditi.

Gradovi na brdima istarskog poluotoka dijele jezike zajedničkih elemenata i motiva. Svaki je jedinstven, a ipak pripada nekom tipu. Individualna silueta na nebu, iskustvo ulaska, loggie – mjesta sakupljanja starješina, ulice i trgovi gdje fasade kuća definiraju vanjske prostorije građanskog života, način na koji je patina života potanko ispisana na površinama, gdje prozori, vrata i ukrasni detalji sadrže palimpsest povijesnih sila, službeni i neslužbeni znakovi života. Jezik gradskih oblika je također bogat simboličkim značenjem. Loggia je u povijesti bila tradicionalno mjesto sastajanja radi trgovanja, sjedište vlade, carinarnica, sudnica. Zidovi definiraju, omeđuju, zaštićuju, i daju izjave o društvenom položaju. Zvonici sidre grad, osiguravaju prostorne i vremenske odrednice. Oni naglašavaju treću dimenziju dvodimenzionalne mreže. Tako je grad složena struktura, međusobno povezana cjelina u vremenu i prostoru. Bilo koja promjena utječe na mrežu odnosa, koja onda mijenja cjelinu. Naprimjer, promjene u iskorištavanju zemlje brzo se iskazuju u raznim promjenama strukture. Genius loci je stoga skup napetosti u labilnoj ravnoteži: topografija naspram strukturalnog oblika naspram planiranog oblika, cjelina racionalizirana kroz skup povijesno generiranih simboličkih značenja u trenutku razriješenih u zajedničkom ili pojedinačnom načinu života. Opasnost konzervacije je u gubitku značenja.

Dr. Fizir:

Mjesta i gradovi su nasljeđe sadašnjih i budućih generacija. Građani po definiciji imaju prava nasljeđa koja uključuju utjecaje na ono što se događa s njima i njihovim nasljeđem; to je ostavština koju će oni predati svojim nasljednicima. Stoga procesi konzervacije ili ponovne gradnje moraju uključivati stanovništvo pri donošenju odluka.

SUMMARY

**The Integrated Use of Cultural Heritage
Report on the Course**

Martin Segger

Prijedlog o ponovnom naseljavanju područja Pustjerne (dio povijesnog središta Dubrovnika) uveo je neke od tih vrijednosti. Područje nestandardnih stambenih prostora trebalo je ponovno sagraditi u turističke svrhe. Kao odgovor na brigu građana poduzeto je proučavanje da bi se pronašlo tko živi na tom području i što to područje znači stanovnicima. Izvještaj, sabirući stanovnike i posjetioce, ispitao je demografske karakteristike, ekonomske i društvene činjenice, stavove, zaposlenost i aktivnosti u slobodnom vremenu, te reakcije na skicirani plan ponovne gradnje. Rezultati su bili uglavnom negativni.

Broj stanovnika dubrovačke općine je otprilike 43.000. Četiri tisuće i tristo starijih, slabije obrazovanih ljudi i s nižim dohotkom živi unutar zidina, dok preostali mlađi, bolje stojeći i s većim dohotkom žive izvan zidina. No, za sve stanovništvo stari obzidani grad postaje mitološko mjesto; zbog simboličke asocijacije i emocionalnih vrijednosti većina ljudi ne prihvaća promjenu i izražava ponos zbog identifikacije s povijesnom jezgrom ili zbog njenog "posjedovanja". Unatoč ponudi za bolji smještaj, 46,2 posto stanovništva odbija da se preseli: taj postotak odgovara dijelu stanovništva rođenom u starom gradu. Ostali prihvaćaju preseljenje, ali samo na mjesto sa sličnim urbanim karakteristikama, ili po mogućnosti tik izvan zidina. Većina zaposlenog stanovništva aktivna je u uslužnim djelatnostima.

Slobodno vrijeme provodi se u sastajanju s prijateljima ili šetnjama gradom. Općenito, ti ljudi žele da se restaurira više, poboljšanje stambenih uvjeta, bolja parkirališta, obnovu dućana u prizemlju, poboljšanu uličnu rasvjetu, kvalitetnije usluge. Turisti, njih 83 posto, smatraju da moraju posjetiti stari grad. No sviđa im se što su hoteli izvan zidina i blizu mora. Ako odsjedaju u gradu, radije uzimaju privatne sobe.

Konačan rezultat sklonosti posjetilaca i stanovništva bila je spoznaja da je turizam po shvaćanju ljudi sezonska djelatnost (šest mjeseci), to jest dodatak gradskom životu, a ne njegova srž. Stari grad ne može biti hotel. Turističke aktivnosti trebale bi biti bolje uklopljene u tekući komercijalni i socijalni život grada, izrađujući takve elemente kao što su reproduktivne umjetnosti, obrazovanje, međunarodne konferencije, te istraživački instituti. Povijesni grad unutar zidina trebao bi biti ponovno oživljen poboljšanjem kvalitete stanovanja, osiguravanjem zaposlenja, oživljavanjem zanata ili razvojem kompjuterske mreže. Svrha bi trebala biti osiguranje uvjeta mladim ljudima da ostanu, stvore domove, i naslijede svoju baštinu. To će osigurati konzervaciju Dubrovnika za mnoge buduće generacije.

A course on the Integrated Use of Cultural Heritage was held in the Interuniversity Centre in Dubrovnik in May 1988. Lecturers were Ivo Maroević, Tomislav Šola, Vladimir Bedenko and Ivan Fizir from Zagreb and Martin Segger from the University of Victoria, Canada. The main course topics were:

- Consistency of evaluation systems for cultural heritage as applied to micro and macro resources,
- The relevance of museographical methods in the research, conservation and interpretation of collections, monuments and sites,
- Museum uses of historic buildings and sites, and the city as a "lived in" museum with the coordination of collections management and urban planning information systems,
- Compatibility of resource uses for education, tourism, resident life styles, security and safety, and symbolic values,
- Cultural heritage and the quality-of-life for residents and visitors, relationship to the social structure, needs and resources.

Field work was also carried out in Dubrovnik, Ston and Split.